

Нікколо
Мак'явеллі

ДЕРЖАВЕЦЬ

Харків
ФОЛІО
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

*Його світлості Лоренцо Медічі
присвячується*

Ті, хто шукають милостей від котрогось державця, мають звичай догоджати йому даруванням найдорожчих своїх речей, а водночас і тих, які, на їхній погляд, можуть бути йому приємними; тому найчастіше володарі отримують у презент скакунів, зброю, золотом шиті тканини й інші прикраси, що належать їм за статусом. І ось я, з наміром надати вашій світлості свідчення своєї глибокої відданості, не знайшов серед своєї власності нічого дорожчого та кориснішого, ніж розуміння вчинків видатних людей, усвідомлене внаслідок тривалого вивчення сучасних справ і безперервного студіювання давніх. Ретельно обміркувавши та проаналізувавши свої думки, я зібрав їх у невеликій книжечці, яку й надсилаю вашій світлості.

Хоча й не вважаю цю працю гідною вашої уваги, все ж сподіваюся, що з вашої ласки ви не відкинете її, адже цей вартісний із мого боку дарунок дозволить вам за короткий час засвоїти все виношене мною впродовж довгих років серед стількох утисків і небезпек. Я виключив зі свого твору риторичні хитрування, гучні та пусті фрази, якісь інші зовнішні приманки та прикраси, якими часто мережать і насичують свою писанину інші, бо бажав, аби він привертав до себе лише різнобічністю поглядів, важливістю предмета та нічим іншим. Не варто вважати самопевненістю намагання людини низького та навіть нікчемного стану оцінювати та встановлювати правила поведінки для своїх володарів. Художники, замальовуючи місцевість, розташовуються внизу на рівнині, щоб придивитися до гір і височин, а щоб оглянути низовини, видираються на скелі. Достоту, щоб осягнути характер народу, необхідно бути державцем, а розпізнати природу державця може лише представник народу.

Тож нехай ваша світлість поставиться до цього невеликого дарунку з тим же почуттям, що і я; уважно прочитавши цей твір, можна переконатися в моєму гарячому бажанні, щоб ваша світлість досягла тієї величі, яка обіцяна вам фортуною та вашими високими чеснотами. І якщо з висоти свого становища ваша світлість якось спрямує свій погляд униз, то побачить, наскільки мало заслужені мною важкі та безугавні удари долі, що постійно падають на мене.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

I

ЯКОГО ТИПУ БУВАЄ РЕЖИМ ОСОБИСТОЇ ВЛАДИ І ЯКИМ ЧИНОМ ЇЇ КУПУЮТЬ

Усі держави, всі уряди, що будь-коли панували над людом, поділяються на республіки та принципати. Останні бувають або спадковими, в яких довгий час панувала династія їхніх володарів, або новоствореними. Нові принципати можуть бути такими ж, як Мілан при Франческо Сфорца¹, або можуть бути приєднані до спадкових володінь, набутих їхнім державцем, як Неаполітанське королівство, завойоване іспанським королем. Ці здобуті території або вже привчені коритися одноосібному правителю, або до цього мали свободу; приєднують їх або силою власної зброї, або з чужою допомогою, або волею долі, або завдяки власній відвазі.

¹ *Франческо Сфорца* (1401—1466) — граф, котрий воював на боці Амброзіанської республіки, заснованої в Мілані, 1450 року проголосив себе герцогом Міланським.

II ПРО СПАДКОВІ ПРИНЦИПАТИ

Залишу осторонь роздуми про республіки, бо багато приділяв цьому увагу деінде. Звернуся лише до принципату і, дотримуючись раніше поданого плану, розгляну, яким чином можна підтримувати та зберігати одноосібну владу.

Насамперед скажу, що спадкові володіння, звичні до володарів, котрі походять із одного роду, набагато легше втримати, ніж нові, бо достатньо лише не порушувати звичаїв своїх попередників і плисти за течією подій. Державець з посередніми здібностями в цьому випадку завжди збереже свій трон, якщо тільки не втратить його через втручання якоїсь надзвичайної та нездоланної сили, однак і після цього зможе повернути собі владу, тільки-но загарбник зіткнеться навіть із найменшими труднощами.

У нас в Італії, *in exemplis*¹, герцог Феррарський зумів протистояти навалі венеційців 1484 року, а також папи Юлія 1510-го винятково завдяки тому, що його родина давно вкоренилася у своїх маєтках. У природного володаря менше причин і менше приводів завдавати образ, тому його більше люблять, і якщо хиби, що впадають у вічі, не накликали на нього ненависті, то він користується природною прихильністю підданців. За тривалий час безперервного правління гаснуть усі помисли і потяги до новацій, але один переворот завжди залишає шпарину для здійснення іншого.

¹ *In exemplis* (лат.) — наприклад.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

III

ПРО ЗМІШАНІ ПРИНЦИПАТИ

Новий державець, навпаки, стикається з труднощами. Передусім, якщо приєднав нові володіння до старих і тим утворив якусь мішанку, його становищу загрожує перший природний недолік, властивий усім новим державам, який полягає в тому, що люди охоче змінюють правителів у сподіванні на краще, тому часто повстають проти них, але потім на власному досвіді переконуються, що помилилися і стало ще гірше. А це впливає з іншої природної та звичної потреби, яка змушує нового державця гнобити своїх підданців озброєною рукою й іншими способами, як це роблять завойовники, тому їхніми ворогами стають не лише опоненти їхнього царювання, але з його прихильниками також не можна заприятелювати, бо неможливо ні виправдати їхні очікування, ні вдатися проти них до сильнодіючих ліків, будучи їм зобов'язаним. Адже для вторгнення в чужу країну

навіть той, хто має потужне військо, зобов'язаний забезпечити собі сприяння місцевих жителів. Ось чому Людовік XII Французький легко захопив Мілан, але одразу ж його втратив, для чого на перший раз вистачило власних сил Лодовіко¹. Ті ж містяни, котрі відчинили ворота перед королем, розчарувались у своїх надіях на майбутні здобутки, яких вони очікували, не могли витримати незручностей правління нового державця.

Правда і те, що, підкоривши бунтівні області вдруге, втратити їх уже важче, бо під прикриттям придушення заколоту правитель може зміцнювати свою владу, не озираючись, караючи тих, хто завинили, виявляючи непевних і захищаючи найбільш уразливі місця. Тому якщо вперше достатньо було герцогу Лодовіко влаштувати на кордоні невеликий переполюх, і Франція втратила Мілан, то вдруге вже весь світ мав об'єднатися проти неї та розгромити або вигнати її війська з Італії; і все

¹ *Лодовіко Сфорца* (1452—1508) — герцог Міланський із династії Сфорца, талановитий діяч епохи Відродження.